

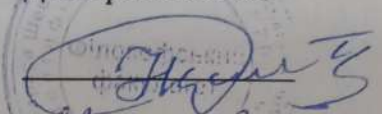
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛІПА

«31» 08 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТИКА

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	031 Релігієзнавство
освітній рівень	перший (бакалаврський)
освітня програма	Релігієзнавство
спеціалізація	-
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021/2022
Семестр	V
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладач: Єфіменко Віталій Віталійович, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Пролонговано: на 20²²/20²³ р. (Масікова Т.І.) «31» 08 20²² р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

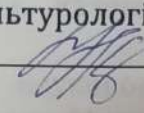
КИЇВ - 2021

Розробники: Єфіменко Віталій Віталійович, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Затверджено

« 31 » серпня 2021 р.

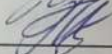
Зав. кафедри етики, естетики та культурології

 (Ірина МАСЛІКОВА)

Протокол №2 від « 31 » серпня 2021р.

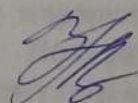
Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від « 31 » серпня 2021 року №1

Голова науково-методичної комісії (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 2021 року

Променивако на 2022-2023 н.р. Зпр. №2 від 31.08.2022

Маслікова Т.Т.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – забезпечення стійкої системи знань про етику як спеціальну галузь філософського знання про мораль та моральність.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні етапи та характеристики історико-культурного процесу та історії філософії; основні поняття моральної свідомості та категорії етики.

2. **Вміти** опрацювати великий обсяг філософської літератури; збирати та інтерпретувати інформацію щодо феномену моралі та моральних відносин; застосовувати основні філософські терміни, категорії та класифікації в аналізі моральних проблем сучасності.

3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження та управління інформацією; використання іншомовних фахових філософських інформаційних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Етика» належить до переліку обов'язкових дисциплін та викладається у V семестрі бакалаврату. Навчальна дисципліна знайомить студентів із основами теоретичного осмислення моралі як складного соціокультурного феномену. Узагальнюються та систематизуються уявлення про походження, природу та історичний розвиток моралі та її взаємозв'язок із розвитком релігійної свідомості. Аналізується поняття моралі, зосереджується увага на сучасних дискусіях та різних підходах до її обґрунтування, способів її виявлення. Структурно-функціональний аналіз морального феномену сприяє розумінню специфічності функціонування моралі поряд з іншими ціннісно-нормативними культурними формами. Виявляються найважливіші категорії етики та поняття моральної свідомості, пояснюється ціннісний зміст вчинків, сенсожиттєві пошуки людини, обґрунтовуються моральні вимоги індивіда до самого себе та до інших. Розглядаються актуальні проблеми сучасної прикладної етики, наперед всього такі, що залишаються відкритими для дискусій, зокрема в контексті світської та релігійної етики.

4. Завдання (навчальні цілі) – оволодіння знанням з теоретичної та нормативної етики задля формування належного рівня етичної компетентності. Показником оволодіння знанням про мораль є не лише вміння застосовувати інструментарій етики для аналізу морально-етичних проблем сучасності, але й формування особистісного відношення до етичних теорій на шляхах самоусвідомлення себе як моральної особистості.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ФК10. Здатність виявляти потенційні зв'язки предметних знань релігієзнавства і їх застосування при аналізі актуальних суспільних проблем.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
од	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	визначення предмету та завдань етики як науки	Лекція, семінар	Усна доповідь, письмова контрольна робота, іспит	5
1.2	історію розвитку етичної думки та типологію етичних вчень, в контексті релігійних вчень, теорії походження та історичні форми моралі	Лекції, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, есе, письмова контрольна робота, іспит	15
1.3	основні поняття моральної свідомості, специфіку моральної діяльності та моральних відносин	Семінари, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, письмова контрольна робота, іспит	5
1.4	специфіку моралі як форми регуляції людських відносин, її структуру та функції	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, іспит	5
	Вміти			
2.1	збирати та опрацьовувати великі масиви етико-філософської літератури	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, конспекти іспит	6
2.2	демонструвати знання спеціалізованої літератури з історії етики та сучасних етичних досліджень	Семінари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, іспит	5
2.3	виявляти основні теоретичні та практичні проблеми етичних і теологічних обґрунтувань	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, іспит	8
2.4	здійснювати експертну етичну оцінку мотивів, норм, цілей та ціннісних орієнтирів індивідуальної поведінки та колективної діяльності	Семінари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, іспит	8
	комунікація:			
3.1	презентувати результати проведених досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, есе, презентацій;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії	5
3.2	вести полеміку стосовно актуальних питань соціальної моральної практики та відкритих моральних дилем.	Семінари	Дискусії	5
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати тексти, в яких	Семінари, самостійна робота	Конспект першоджерел	5

розглядається сучасної етики	проблематика			
---------------------------------	--------------	--	--	--

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	4.1
	Програмні результати навчання										
ПРН 1. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово, використовувати мови для ефективної міжкультурної комунікації									+	+	
ПРН 4. Організувати процес навчання і самоосвіти					+	+	+	+			+
ПРН 16. Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності, нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах					+		+	+			+

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.4), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння** 2.1-2.4); (**комунікація** 3.1-3.2); (**автономність та відповідальність** 4.1), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. **Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах:** РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1 – 28 / 42 балів
2. **Самостійна робота №1 (конспект першоджерела з історії етики за вибором студента):** РН 1.2, 2.1, 3.1, 4.1 – 12 / 20 балів
Самостійна робота №2 (конспект першоджерела з проблем теорії етики за вибором студента): РН 1.4, 2.2, 3.1, 4.1 – 12 / 20 балів
3. Контрольна робота (теми 1-7): РН – 1.1, 1.3, 2.1, 2.3, 2.4 – 9-18 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх (двох) частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складаються із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), 2) самостійну роботу (опрацювання та конспектування першоджерел з історії та проблем теорії етики). Всі види робіт в семестрі мають в підсумку:

- в максимальному вимірі 100 балів x 0,6 = 60 балів
- в мінімальному вимірі 60 балів x 0,6 = 36 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкове оцінювання у формі іспиту:

Іспит у письмовій формі - РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, – 24 / 40 балів

Екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 2 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 20 балів, що в загальному підсумку дає 40 балів за іспит.

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше, ніж 20 балів.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів. У випадку, коли студент на іспиті набрав менше 24 балів, вони не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час навчального періоду). В екзаменаційній відомості у колонці «бали за іспит/ екзамен» ставиться «0», а в колонку «підсумкова оцінка з дисципліни» переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру. Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум 36, максимум 60 балів) та екзаменаційної роботи (мінімум 24, максимум 40 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Іспит	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 36 бали	Max – 60 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До теми: 2, 4, 6, 7-11 протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«4» x 7 = 28	«6» x 7 = 42
Самостійна робота	До теми 4: Конспект фрагменту праці Плотіна «Енеади» (Про природу і джерело зла) (Додаток самостійної роботи студента)	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
	До теми 12: Опрацювання праці В.Франкла «Людина в пошуках сенсу» та конспект двох фрагментів цієї праці (Додаток самостійної роботи студента)	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Контрольна робота	До тем 1-5	«8» x 1 = 8	«18» x 1 = 18
Загальна семестрова оцінка без урахування		60	100

коефіцієнту			
Загальна семестрова оцінка з урахуванням коефіцієнту 0,6		«60» x 6 = 36	«100» x 0,6 = 60

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь

6-5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов’язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

Доповнення / участь в дискусіях

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

2. Самостійна робота (опрацювання та конспектування, презентація першоджерел з історії та питань теорії етики):

20-16 балів студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов’язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження

15-12 балів - студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження. Допускаються несуттєві неточності

11-0 балів - в цілому володіє матеріалом, але фрагментарно та поверхово його презентує, не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань. Робота містить суттєві помилки.

3. Контрольна робота:

18-13 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов’язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи

12-10 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його

викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

9-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

4. Кожне питання в екзаменаційній роботі (в білеті 2 питання):

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

7.3 Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1. Історія етики: від античності до ХХ століття				
1	Тема 1. Предмет і завдання етики	2	2	2
2	Тема 2. Морально-філософська культура Стародавнього Сходу	2		4
3	Тема 3. Етичні вчення Стародавньої Греції	2		4
4	Тема 4. Етика Середньовіччя	2	2	2
5	Тема 5. Етика Нового часу	2	2	4
6	Тема 6. Етичні концепції ХІХ століття	2	2	2
7	Тема 7. Етика ХХ століття	2		4

8	Есе за темою на вибір з історії етики			2
	Контрольна робота	2		
Частина 2. Проблеми теорії моралі				
9	Тема 8. Історико культурні витоки моралі	2		2
10	Тема 9. Структурно-функціональний аналіз моралі	2		2
11	Тема 10. Добро і зло як етичні категорії і поняття моральної свідомості	2	2	4
12	Тема 11. Моральні цінності товаришування, дружби, любові	2		4
13	Тема 12. Вищі моральні цінності: сенс життя, щастя	2	2	4
14	Тема 13. Моральні цінності сім'ї та шлюбу	2		2
15	Тема 14. Проблемне поле прикладної етики	2	2	4
	ВСЬОГО	30	14	46

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій - **30 год.**

Семінари - **14 год.**

Самостійна робота - **46 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. Гільдебранд, Дітріх фон. Етика. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2002. - 445 с.
2. Етика. Естетика.: навч. посібник. / за наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2014 – 432 с..
3. Етика: Навч. посібник /Т.Г.Аболіна, В.В.Єфіменко, О.М.Лінчук та ін. – К.: Либідь, 1992.-328 с.
4. Етика: Навч. посіб. / В.О.Лозовой, М.І.Панов, О.А.Стасевська та ін.; За ред. Проф. В.О.Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
5. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. -3-тє вид. - К.: Либідь, 2001. – 304 с.
6. Прикладна етика. Навч. посіб. /за наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012.-392 с.
7. Професійна та корпоративна етика: навч. посіб. /наук. ред. В.І.Панченко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2019.-368 с.
8. Степаненко В.Ф. Етика в проблемних і аналітичних задачах: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 1998. – 270 с.
9. Тофтул М.Г. Етика: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 416 с.

Додаткова

1. Апель К.-О. Априорі спільноти комунікації та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки //Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія. – К.: Ваклер. 1996.
2. Арістотель. Нікомахова етика – К.: Аквілон-плюс, 2002.
3. Біблія або Книги Святого письма Старого й Нового заповіту. – К.: 1990.
4. Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю від ЛеваХІІІ до Івана Павла ІІ. Том І. – Львів: Видавництво ЛБА, 2002. – 286 с.
5. Глюксман Андре. Одинадцята заповідь. _ К.: Друкарня СП «Кобза», 1994. – 288 с.
6. Декларація принципів толерантності, схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її двадцять восьмій сесії в Парижі 16 листопада 1995 року. – Париж.
7. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування /Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О., Малахов В.А. – К.: Стилос, 1997. -243 с.
8. Етос і мораль у сучасному світі /Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О. та ін. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. – 200 с.
9. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. – К.: Лібра, 2010.
10. Єфіменко В.В. Гностицизм і традиція етичного дуалізму // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Збірник наукових праць. Випуск 9. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2002. С.104-110.
11. Єфіменко В.В. Міфологія: передумови формування парадигми морального зла //Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Збірник наукових праць. _ К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. С. 226-230.
12. Єфіменко В.В. Становлення античної парадигми морального зла: Емпедокл // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Збірник наукових праць. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. С.331-336.

5. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 19 грудня 1948 р. // Права людини в документах ООН – Кн. 1. – Амстердам; Київ, 1997.
6. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. / Пер. з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
7. Корніяка О. Мистецтво гречності. – К.: 1995.
8. Кравченко С.М., Костицький М.В. Екологічна етика і психологія людини. – Львів: 1992.
9. Маєр-Абіх К.М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільно світу. – К.: 2004.
10. Макіавеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. – К.: 1998.
11. Мовчан Н.В. Історія і теорія етики: Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. -Дрогобич, 2003.
12. Макінтайр Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002. – 436 с.
13. Поттер В.Р. Біоетика: міст в майбуття. – К.: 2002.
14. Прибутько П.С. Етика: Посіб. для підготов. до іспитів /П.С.Прибутько, Л.М.Дубчак. – 2-е вид. стереотип. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 180 с.
15. Прикладна етика. – К.: 2012.
16. Рікер П. Навколо політики. – К.: Дух і літера, 1995.
17. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2001.
18. Святий Августин. Сповідь /Переклад В.С.Бойка; передмова і примітки П.О.Ніколова; худож.-оформлювач Б.П.Бублик. – Харків: Фоліо, 2012. – 346 с.
19. Северин Л.В. Проблема моральнісного розвитку людини в епоху Середніх віків (у контексті західноєвропейської культури): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. – К.: 1999.
20. Тейлор Ч. Етика автентичності /Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002. – 128 с.
21. Філософський енциклопедичний словник. /За ред. В.І.Шинкарука. – К.: Абрис, 2002.
22. Фуллер П.Л. Мораль права. – К.: 1999.

Інтернет ресурси:

1. Етика. Освітній ресурсний центр <http://ethicscenter.ru/>
2. Журнал «Етична думка» <http://ethics.iph.ras.ru/em.html>
3. НБУ ім. Вернадського <http://www.nbu.gov.ua/>
4. Соціально-гуманітарна і політологічна освіта <http://humanities.edu.ru/db/sect/28/5>
5. Електронна бібліотека кафедри філософії і методології наук КНУ <http://www.philsei.univ.kiev.ua/biblio/index.html>